

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1967 ч.

ЯНВАРЬ

10

ВТОРНИК

№ 8 (6645).

Өртээ 2 көп.

Ждановка ужуражыышкын

ЖДАНОВ. (СЭТА). Довещ об-
ласта чоруп турары СЭКП ТН-
ниң Чингине секретары Л. П.
Брежнев январь 8-те Жданов
хоорайга чорган. СЭКП ТН-ниң
Политбюроунуң кежигүүнү,
Украина КР ТН-ниң бирги се-
кретары П. Е. Шелест, СЭКП ТН-
ниң Политбюроунуң кежигүүнү
Министрлер Чөвүлелиниң даргазы
В. В. Шербицкий, Украинаның
КР ТН-ниң Политбюроунуң ке-
жигүүнүге кандидат, партияны

Довещ обкомунуң бирги секре-
тары В. И. Дегтярев олар Л. П.
Брежнев-биле аңаа кады чоран.
Жданов хоорайны амылгы
чоннары эш Л. П. Брежневти чы-
лым-биле углаан. Чурттуң мур-
нуу түгүнде хоочун металлур-
гия бүдүрүгелериниң бирээ—
Ильич аттыг заводка ол чорган.
Чеди чылдык чыдарыны ип-
тиде мида узуг пектерге бол-
гаш аргаттарын түдүп, ажыл-
лаага кирген. Ам коллектив
оларны күтүп дүрген шипта-

дип азыр дөш шудургу демисе-
жип турар.
Л. П. Брежнев заводтун пекте-
ри-биле танышып, амылгыны
болгаш инженерлер-биле чуга-
лашкан.
Ильич аттыг заводтун директору
Социалисттик Күш-ажылдын
Маалыры В. О. Кузнецов, СЭР-
ниң кара металлургия министри
Н. П. Казанец тайлыбыр берип
турган.
Завод аргаларына Л. П. Бреж-
нев, П. Е. Шелест, В. В. Шерби-

кий бүдүрүлгени амыл-агы
болгаш партия амылгычылары-
биле, хоорай организациалары-
нын удурткучулары-биле ужу-
рашкан. Бүдүрүлгеге металлур-
гия бүдүрүлгени өстүрүлгени
куруларынын амылгыларын,
бүдүрүлгени экономай амылгы-
биле амылгыны, амылгылар-
нын күш-ажылдын байдалын
чүртүлгениниң байдалын
ажырадырып, тургалга түдү-
нү темптерин белдериниң
айтырларына бекем чоруп тур-
да чугаалажып көргөн.

РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш РСФСР-ниң амылгы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге сонгулда чорудар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

РСФСР-ниң Дээди Совединиң алдыгы чымынын бү-
рүн аргалары 1967 чылдын март 3-те болгаш РСФСР-
ниң амылгы чоннар депутаттарының край, область,
округ, район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң
онгу чымынын бүрүн аргалары 1967 чылдын март

14-те доостуру-биле холбаштыр РСФСР-ниң Дээди Со-
вединиң Президиумунуң доктаадыры болза:
РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш РСФСР-ниң
амылгы чоннар депутаттарының край, область, округ,
район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге сонгул-
дагы 1967 чылдын март 12-де, воскресеньеде чорудар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы М. ЯСНОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1967 чылдын январь 7.

РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының улус төлээлекчилериниң сонгулдазын чорудар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының улус
төлээлекчилериниң бүрүн аргалары 1967 чылдын фе-
раль — мартта доостуру-биле холбаштыр РСФСР-ниң
Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:
Автоном республикаларын Дээди Советтериниң
Президиумнары, амылгы чоннар депутаттарының край,
область, Москва болгаш Ленинград хоорайлар Советтери-

ниң, автономнуң областтарын амылгы чоннар депутат-
тарының Советтериниң, национал округтарын амылгы
чоннар депутаттарының Советтериниң күсөкчи коми-
теттери РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының
улус төлээлекчилериниң сонгулдазын 1967 чылдын
февраль-мартта чорудар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы М. ЯСНОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1967 чылдын январь 7.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда чорудар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бирги чымынын
бүрүн аргалары доостуру-биле холбаштыр «Тыва
Автономнуң Совет Социалисттик Республикасы» кү-
рүне арга-чагырга органынын болгаш күрүне аргалары
органынын дугайында» хоойунун 11 чүдүлгеге үн-

деилдеш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президи-
умунуң доктаадыры болза:
Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулдагы 1967
чылдын март 12-де, воскресеньеде чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Н. ДИИГА.

Кызыл хоорай, 1967 чылдын январь 9.

Тыва АССР-ниң амылгы чоннар депутаттарының район, хоорай көдээ болгаш суур Советтеринге сонгулда чорудар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Тыва АССР-ниң амылгы чоннар депутаттарының
район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң онгу
чымынын бүрүн аргалары 1967 чылдын март 14-те
доостуру-биле холбаштыр база «РСФСР-ниң амылгы
чоннар депутаттарының край, область, округ, район,
хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге сонгулда чор-
удар дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Прези-

диумунуң 1967 чылдын январь 7-деги Чарлыына
душтур Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму-
нун доктаадыры болза:
Тыва АССР-ниң амылгы чоннар депутаттарының
район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринге сон-
гулдагы 1967 чылдын март 12-де, воскресеньеде чор-
удар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Н. ДИИГА.

Кызыл хоорай, 1967 чылдын январь 9.

ТЫВА АССР-НИҢ РАЙОН (ХООРАЙ) УЛУС СУДАРЫНЫҢ УЛУС ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ СОНГУЛДАЗЫН ЧОРУДАР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң район (хоорай)
улус судтарының улус төлээлекчи-
лериниң бүрүн аргалары 1967 чыл-
дын февраль — мартта доостуру-
биле холбаштыр база «РСФСР-ниң
район (хоорай) улус судтарының
улус төлээлекчилериниң сонгулда-
зын чорудар дугайында» РСФСР-
ниң Дээди Совединиң Президиуму-
нун 1967 чылдын январь 7-деги
Чарлыына душтур Тыва АССР-
ниң Дээди Совединиң Президиуму-
нун доктаадыры болза:
Амылгы чоннар депутаттарының
район болгаш Кызыл хоорай Совет-
териниң күсөкчи комитеттери Тыва
АССР-ниң район (хоорай) улус
судтарының улус төлээлекчилери-
ниң сонгулдазын 1967 чылдын фе-
раль 1-ден 10-га чедир чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң секретары
Н. ДИИГА.

Кызыл хоорай,
1967 чылдын январь 9.

ТӨӨГҮЛҮГ БОЛУУШКУННАРГА МАССАЛЫГ ХЕМЧЕГЛЕР

Баштайгы хонуктары чурттап, амылдап эрттирип турармыс бо
ондай 1967 чылда совет кижилер амыл-ишке, чогаалдыга узуг че-
дишкениниң чеди азыр дөш амылдап турар. Чидээ, хойжу хой
дук кыргып, хураган камгалап азырына, семпритлеви чорударына,
таражы байлак дүжүттү өстүрүлгеге, санчы элбег сүтү саарына ын-
дыг чедишкениниң болуру, дааранычы эки, чары хептер-биле ки-
жилерни өртүрү дөш он-оо өске. Култураның болгаш уран чүдүдү
ажылдычылары боттарының амылгынын талазы-биле база-ла мыдыг со-
рудалары салган.

Тываның култура-чырыдышкын албап черлери боттарының амыл-
чорудууга Совет арга-чагырганың 50 чыл оюнга болган В. И.
Ленинниң төртүтүнгенден бээр 100 чыл болурунча угландыр тургускан.
Бо амылды чон ортузунга чорударының хой санчы хептери тыптын
турар. Ылангыя бо төөгүдүг болушкуннарга турсаактан тематиктиг
кежээлерни, номчулга конференцияларын эрттирер, номнар пропаган-
дазын, делегелерин чорудары дөш позитивсаалыг амылдарының өскө-
дө хой яны хептерлерин клубтарда, библиотекаларда, култура бажы-
нарында хайныккан.

Ленинге, партияга, Совет арга-чагырганың 50 чылдыга турсаактан
делегелерини кылдыр, «Адаларны оруу-биле» деп темага номчулга
конференцияларын чорудары Узуг-Хем болгаш Чоон-Хемчик районна-
рың библиотекаларында доктаамал апарган. Кунгуртуг библиотеканы
болгаш Култура бажыны төөгүдүг болушкуннарга турсаактан амыл-
дарының чыгыс демниг чорудуп, диспуттарын болган номчулга конфе-
ренцияларын утка-шымарыг эрттирип турар. Ылангыя ол библиотека
тоөгү-революстуг литература пропагандаларына узуг кичээлгеини сал-
ган, Октябрьниң 50 чылдыга турсаактан делегелерини доктаамал
чорудуп, номчулчуларга номнар бижи бээрде бо талазы-биле беседаны
кылдыр турар. Элгес-Аксес суурда Г. Еремина аргелекчилезин көдээ
библиотеканың номчулчулар-биле чорудуп турар амыл база-ла солуз.
«Совет арга-чагырганың 50 чылы», «Олар Төрөн чүг дөш демисежин
турган» деп темаларга беседаларын чорудуп турар. Ол суурнуң клубу-
нага чоотка чаа «Төгүдүг арынары» деп солун аса журналын эрттир-
ген. Ол аса журналының «Революсу мларын» намдары» деп темалыг
музыкалыг арынарын чыгаштар узуг сонургал-биле дыңчан. Клуб-
туң бот-тывын уран чүг коллективни кежээни киржишкенине
Октябрьниң бесен чылыга турсаактан солун концертти көргүскен.

Сары-Септин Култура бажыны хоочун салгалдын кижилери-биле
ужуражылга кежээни база-ла солун эрттирген. Туран хоорайда район
болгаш уруглар библиотекалары В. И. Ленин дугайында, Тывага пар-
тияны шимчөөшкениниң дугайында болган өске-даа темаларга делегел-
лери организастанган.

Совет арга-чагырганың 50 чылыга болган В. И. Ленинниң төрт-
түтүнгенден бээр 100 чыл оюнга турсаактан массалыг хемчеглер ре-
спубликаның библиотекаларында эки чоруттуңу, оле узуг кичээлге
салдыны турар-даа, клубтарда болган култура бажынарында бо та-
лазы-биле амыл кошкандар чугаалап болур. Тематиктиг кежээлер эр-
тирери, хоочун салгалдын кижилери-биле болган мураңчылар-биле
ужуражылгаларын кылдыр клуб албан черлеринге мурунда кончуг
массалыг чоруп турган болза, ол амылдар аа оожурган. Чүгле чамды
клубтар, култура бажынары ындыг хемчегтерин мида-хаал кылдыр
апарган.

Коммунисттик партияга, В. И. Ленинге, Узуг Октябрьга, хосталга бол-
гаш аас-кежиг дөш демиселчилерге, удустарының интернационалдык на-
йыралына болган өске-даа темаларга турсаактан тематиктиг ке-
жээлер, партизаннар болган хоочун салгалдын кижилери, бүдүрүлгелер-
ниң мураңчылары-биле ужуражылгалар бо юбилейлик чылда клуб,
Култура бажыны бүрүзүгө хайныккан турарын үе-шаг боду-ла негеп,
хүниң чугула айтырларының бирээп болу берген. Бо үстүнде алаан-
ымыс темаларга, төөгүдүг ийн болушкунна турсаактан тематиктиг
концерттерин чоңа көргүзери база-ла кол чүг болур.

Тывага Совет арга-чагырга тургустунуң, бижыгары-биле кады тур-
густунган, ам амыл-агымы бижымы, экономикамы найгачтык сайы-
раан, ат-сураа билдингар апарган колхозтар, совхозтар эвез эвес. Ол
ажыл-агыларда туруп турар култура албан черлери аңаа хамаарыш-
кан тематиктиг кежээлерин, баштайгы тургустуңу хоочун кижилер-
биле болган оң бо хүниг мураңчылары-биле ужуражылгалар организа-
стап эрттирери чүгө болдунмас боор. Манаа култура амылдычылары-
ның партия, профивиле, комсомол организацаялары-биле сырым хы-
лалдаалыг, демниг амылдары, башкыларының болган өске-даа көдээ
интелективтериниң күжүгө дайныры, оларның дузазын херек. Тематик-
тиг кежээлерин эрттирери мыдыг-ла бедеп эвес айтырып, аңаа барык-
ла ай чыгач хире үеңиң белеткеди херегелеттирер. Бо кежээлерин, ужу-
ражылгаларын эрттиреринге «Вилге» интелективтериниң организацая-
ры-биле база-ла бижыг харылдаа негеттирини утпас херек.

Республиканың Улусчу чогаалдыгының бажыны көдээ клубтарга,
култура бажынарына тематиктиг кежээлерин эрттирериниң талазы-
биле методиктиг дуза чедирерин, ылангыя бо дугайың чугаалап, сүме-
лет турар литературалар-биле хандырып кажан черле экилдери?
Оон аңгыда, тематиктиг концерттериниң удуреттерге байлактыдыр ре-
пертуар негеттирини турар. Республиканың А. С. Пушкин аттыг библио-
теказы Тываның бугу библиотекаларына методиктиг дуза чедирерин
күштедирип, бо төөгүдүг болушкунна турсаактан массалыг хемчег-
лер библиотекка бүрүзүгө эки чоруттуңган турарын чедиң алыры чү-
гула.

СЭКП ТН-зы бо чылдын январь 4-те «Октябрьниң социалисттик Узуг
революциямының 50 чылыга белеткеди дугайында» доктаалды үндүр-
ген. Узуг байырлалга кадыг белеткедери чорударын ол доктаалда
тодаргай айтыган. Ылангыя теоретиктиг конференцияларын, револю-
цияның күш-ажылдыг болган дайнынарың хоочун кижилери-биле
ужуражышкындарың калба-биле чорудары, найыралдыг болган эпе-
сеткил каттыштырылганың кежээлерин организацаялары дөш өске-
даа масса-политиктиг хемчеглерин чорудары мида шуут-ла тодаргай
айыттыган. Бо доктаалды амыл-херекке удуртулга болдурган,
ону күсөдери култураның, уран чүдүдү болгаш чечен чогаал-
дың амылдычыларының мурунда узуг-чагаай, харымсалгалыг хү-
лээге болуп салдырган.

Адарары 50 чыл юбилейинге болган В. И. Ленинниң төртүтүнгенден
бээр 100 чыл болганыга турсаактан массалыг хемчеглерин бо она-
дай чылда клуб, библиотека, Култура бажыны бүрүзүгө бедик
демелдиң, утка-шымарыг, солун эрттирер ужураду.

ХЕРЕ БАЗЫМ-БИЛЕ

Нинти продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле
беш чылдык бирги чымынын түнөөлөдүн Кы-
зылдың улутпур бүдүрүлгелери үндүрген. Бу-
дүрүлгелер нинтизм-биле пландан амыр 500 муң
рублдың продукциянын бээр көрдүнгөн турган
болза, херин мырында 982 муң рублдың про-
дукциянын бергенер.

1965 чыл-биле деңизерге, эртен чылда улут-
пур продукциянын бүдүрери барын чөди хуу ес-
кен. Ол улуг күш-ажылыг тилелгеге алгы, хлеб
заводтары, электростанция, типография, автосе-
лтеге завод боттарының несику салышыкын
киргенер. Беш чылдык ийги чылы болур бо
алдарлыг чылда хоорайның бүдүрүлгелери база
хере базымын ымып эгелээр.

Чарыштын тилекчилери

Совет арга-чагырганың
тургустунганының 50
чыл оюнга болган В. И.
Ленинниң төртүтүнген-
ден бээр 100 чыл
болуруна алдарыккан
Барың-Хемчик район-
нуң саачыларының,
хойжуларының болган
хойжу бригадаларының
арамында калбарган со-
циалисттик чарыжымын
түнөөдүн чоотка чаа
үндүргөн.

Саачыларының чары-
жына 18 кижиле шыг-
лаан. Олар саар инек бү-
рүтүлгөн 1253—1956
кг сүтү саап алырын
хандырган. Ылангыя
«Бардык» совхозтун Би-
шкити-Хая сүт-бараан
фермазының саачызы
Саара Саая болдунга бы-
жылган инек бүрүзү-
лөп 1956-кг сүтү саг-
ган. Социалисттик ча-
рышты тилекчизи бол-

ган. Ол-ла ферманың
саачылары Монгуш Чо-
дураа, Булар Хажыт
олар боттарының саал
туур инектериниң би-
рези-биле 1836—
1810 кг сүтү сагаш,
чарыша ийн-үшкү чер-
лери алганар.
Хойжуларының ара-
зындан «Шекпэр» сов-
хозтун хойжу Ооржак
Ангыр-өөл төртүр 100
хойга алаштыр 119 ху-

рагыны өстүрүп ап, хой
бүрүдүндө-не 2,7 кг
дукту кыргаш, чарыш-
тың терини болган.
Хойжу бригадаларының
социалисттик чарыжына
«Шекпэр» совхозтун
Хову-Аксесда Ооржак
Торжунун бригадалары
хойжу бригадаларының
кежигүүнери эң эки
көргүзүлгелер болуп,
тилекчилер болган.

ТЕМПИЗИ БЕДЭЭН

Чылдың тулуг амыл-
ның программаның че-
дишкенини күсөткен-
ер. Пландан ажыр
элээн каш чурталга ба-
жынары болгаш бу-
дүрүлгелер эртен

дүрүлгелер объектилерин
ажылгалга кирген. Чыл
дүрүзүндө 720 дөргө-
лүн метр чурталга шө-
лүн, 400—400 хой ки-
рер ийн кажааны учас-

тогун тулугжулары
туткан.
Коллективтик кежи-
гүүнери амылдын тем-
пизин мурунку чылдар-
дан шалпынчыткан.

Коммунисттик күш-ажылдын бүдүрүлгелерин
деп бедик атты республикада эң баштай чаа-
лар алган республика типографиясында аны-
яктар хөй. Олар хоочун амылдычылардан ту-
дак чокка бүдүрүлгелериниң анык күсөдери
турарлар.
ЧУРУКТА: типографиянын анык амыл-
чынарының аразында мураңчыларын би-
рээни К. Дочун-оолдук амылдап турары.
Ю. ГОРБУНОВТУҢ ФОТОЗУ.

Новосибирск областың көдээ амыл-агының амыл-
шыкчилери 1965 чылда дүжүт ажаап амылгынын че-
дишкениниң чорудар болган күрүнеге пландан ажыр та-
раа дүжүр дээди социалисттик чарыштың түнөөлөрүн-
де РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш
ВЦСПС-тиң Кызыл түеун чаалап алган.
Юбилейлик чылдың чазына белеткеди талазы-биле
тараажылга улуг дузалымыны үрөшч-хыналда лабо-
раториялары көргүзүп турар. Тарыга, материалны
чогуулдалды хыналдазын оларда чорудуп турар.
ЧУРУКТА: Новосибирск районунуң үрөшч-хыналда
лабораториянын эргелекчизи В. Кожина (оң тала-
зында) -биле техник-лаборант В. Тресубова үрөшч-
нерин үнүчелен хынал тур.
Фото В. Лецинскийниң.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Шалпыкын чоруп турар

САМАГАЛАП. (Телефон-биле). Тес-Хем районунуң амыл-агылары
беш чылдын ийги чымынын чысык
тарыгазының техника септелгени
эки шымарыг чорудуп турар. Район
интели-биле 1966 чылдың артык
карталында тракторлар септелгени
105, андазынары—110, илтир-
лери—103,5 хуу күсөткен.
Ылангыя «Тес-Хем» совхозтун
механизаторлары (кол инженер эш
Подлянев, көдээ амыл-агы чы-
нарларының механиги эш Стров) те-
хника септелгени аса амыл-агы-
лардан шалпыкын байдалда чорудуп
турар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң он бирги сессиязы 1967 чыл-
дын январь 13-те, эртенниң 9 шапта, хөгжүм-шип театрына
ажыттыр.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлээлекчилери-
ниң Чөвүлелиниң хуралы 1967 чылдын январь 13-те, эртенниң
8 шап 30 минутта, хөгжүм-шип театрына болур.

КОЛЛЕКТИВ УЛУГ ЭВЕС-ДАА БОЛЗА...

Наймыздардын төөн таламында Кав-Хемнин чогууда улуу эвес коллектив бар. Он машина техникасы, мында ажылдан турар ишчилерини сыны эвеси-даа болза, ол Кызылда эң чулуу бүдүрүгүлөргө бирөөсү, республика төнүпүз бүдүрүгүлөргө болгаш чурттакчы чоңуу сүт-биле хандырар насее станциялар.

Кызылмынтын өзү сыйырал, маангы кой көзү байлыктарында чад ишчилерини тынымал иштерини хоорайларга сүт хандырылганын төштүдөргө иштер берген. Бу чулуу ажалга кызылмындын кыргын улуу улуу, 19-ку эвеси-даа болза, ол Кызылда эң чулуу бүдүрүгүлөргө бирөөсү, республика төнүпүз бүдүрүгүлөргө болгаш чурттакчы чоңуу сүт-биле хандырар насее станциялар.

Амгы үдө хоорайлар сүт магистралынын нинти кемчээр 14 км ашкан болгаш насее станциялар бир хонута-ла үш муң кубометр хире сүтү хоорайлар чурттакчыларына берип турар. Ары-сизини кончу ол станциялар иштерини кире берге, күшүгүлөттөрүнүн доктамаз ажалдан иштерини алды, олар чер адында он амык метр черде быжылгатынган болгаш 20—25 метр ханы черден сүтү сөрдүрүп үлдүрүп турарлар.

Найырадык бо коллектив коммунисттик күш-ажылдык бүдүрүгүлөргө деп ат даш демисежин турар. Ол атты чедип алдыры мрак эвес. Чүгө дөргө мында ажылдан турар 19 ишчилер 14 коммунисттик күш-ажылдык шалымчылары. Арткак беш киши ол атты чедип аларга, коммунисттик күш-ажылдык бүдүрүгүлөргө деп атты тылсыр дугайында дилегин кириер деп турар.

Коллективте бүдүрүгө көргүзгөндөр болгаш күш-ажылдык сагылыч-туруму акн. Ынчанга бо коллектив республиканын насее станцияларын ажалдык министрствонуң бүдүрүгүлөргө аралыгы шалымчы Кызыл тутун үш чыл улаштыр быжым-биле тууду илген.

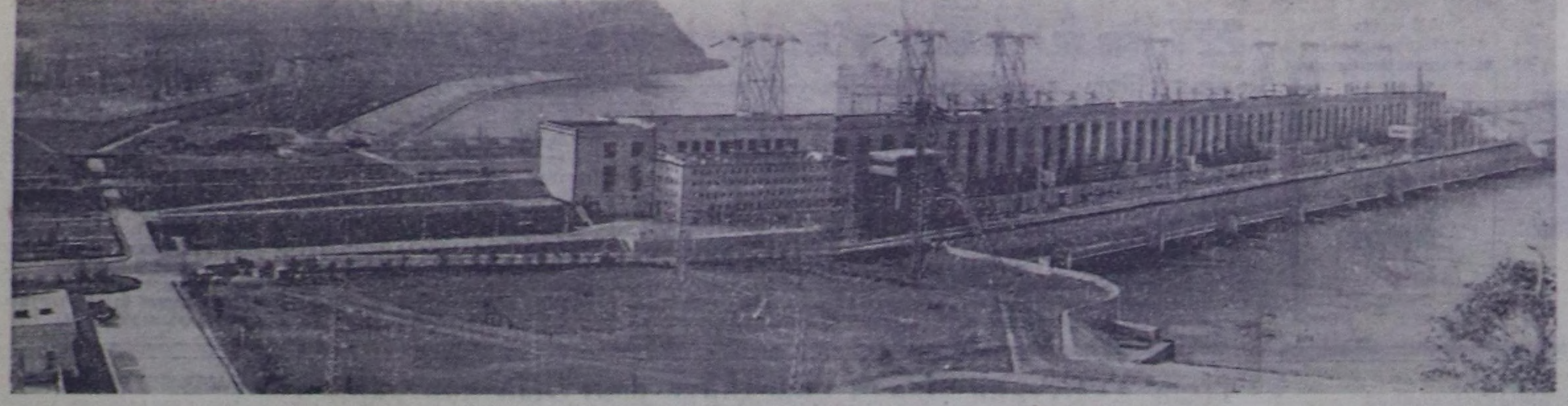
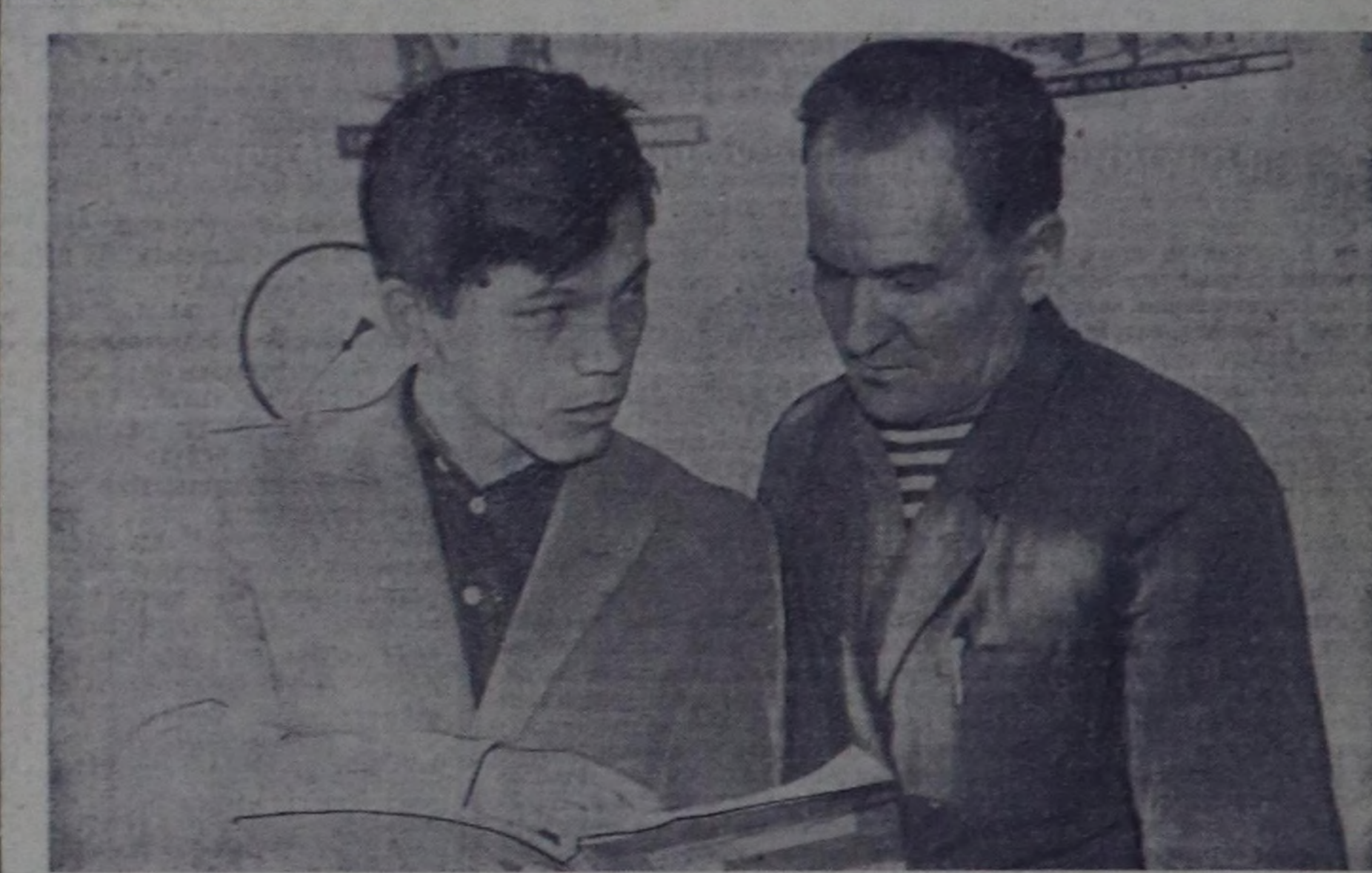
Бо бичиги коллективте бүдүрүгүлөргө муракчылары кой. Чыжааларге, коммунисттик күш-ажылдык шалымчылары насее станцияларын бригадир В. Гавриченко, саясарлар М. Галкин, В. Борисов, моторист И. Чыжаалов болгаш он-да өскөсөр оналган ажылдарын ак еттидилер күдөсип турар. Чаартычлар болгаш чогадычлар база бар. Чоокка чедир-ле чаа тутунган бажынарнын хоорайны сүт дамчыдылганына улаары эң берге ажалдарын бирөөн турган. Ону кылыраа чок канынчы сүт дамчыдылганына, а чамдык тазарыларга тон магистралдык каш шак дүргүндө дугалаар турган. Ол чорук хоорайнын чурттакчыларына жончуг таарымча чок турган. Бо айтырыгы бригадир В. Гавриченко биле саясар М. Галкин олар таарымчалыг шиптирээлдер. Чогадык алган болгаш херекселдин дугаламчылар магистралдык дугалаар, сүт дамчыдылганын улаштыр чаа аралган олар тыпканар. Он аддыган канылга эвеси эвес болган, а кол чүгү хоорайнын чурттакчыларына өгү усту берген. Күш-ажылга акн көргүзгөндөр даш амык бригадир Вениамин Гавриченко чоокта чаа Күш-ажылдык шалымчылар даш медаль-биле шаптыккан.

Насее станцияларын дөксөсөрү магалыг арыг чаагы. Ындыг болур ужурау-даа. Чүгө дөргө хоорайны бугу чурттакчыларын ижер сүтүн оон дамчыдып турар болгаш. Сүтүн шипини доктамаз хыял турар. Кызылдын сүтү Совет Экиезинин хоорайларында эң арыг сугларын бирөөсүн саятыр турар.

Коммунисттик күш-ажылдык коллектив даш демисежин турар бо станцияларын ажалдыкчылары сүтүн шипини кудулатын даш болдуруу-даа хемчегерин ал турар. Станцияларын дөксөсөрү доктамаз хемчегерин чылдын на емей тарып олуртуп турарлар. Олардын аралында 6 ишчиле, 12 дөс ранакта, чыжырганын, ижер-караа даш өсөө-даа чыжистер ам алды чыл улаштыр дүжүдүп берип турар.

ЧУРУКТА: коммунисттик күш-ажылдык шалымчылары В. Гавриченко (солгай таламында) биле М. Галкин.

В. РАЧОВСКИЙНИН сөзү болгаш фотоу.

КУЙЫШЕВ. Волганың В. И. Ленин аттыг ГЭС-ти бирги турбинаны ажылга киирген хүнүндө бээр чурттуң улуу ажал-агыйныга 100 миллиард киловатт-шак амык электроэнергияны берген. Чоокта чаа ону Ленин ордени-биле шаңнаан.

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн төлөпиг ут-куур дээш чарышшаан, энергетиктер курлавырларын камныг ажылдарынның күсели-биле планга немей 600 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрерин хүлээнген.

ЧУРУКТА: Волгада В. И. Ленин аттыг ГЭС-тин адакы талазындан көстүр хевири. Дмитрийнтин фотоу. СЭТА-нын фотохроникасы.

Организас-массалыг ажылды бедик деңгелче (Район Советинин сессиязындан)

Ажылчы чоннар депутаттарының район Советинин сессиязында өткөч иштерди райондук комиссия дарагалары ораалычын эң М. И. Зуборев кылган. Ажыл-агы болгаш култура тургузушунуң херекте ажылчы чоңуң күшү мобилизастар талазы-биле райондук оюм эвеси ажылдарын кылган чоруткан.

Райондук колхоз, совхозтары беш чыл пландын бирги чымыда күрүгө сүт садарынын чымын 111,5 хуу, дүктү—101,6 хуу күсүдөп, плаван амык 3000 тонна тараа дүжагаш. Колхозун амык-ишчилери эртен чылын сүтаттыг черге гектар-ла 12,6 центнер дүктүтү, а «Болышев» колхозунд колхозчулары 18,3 центнер дүктүтү өстүргөндөр.

Колхоз, совхозтар сүтүн иштин чымыда эртен чылда турганы-биле дөксөсөрү 621 литр күсүдөп, колхозчулары 400 койга оналгаштар 100—119 кургаларын камгалап алган. 15 саанылар бир иштен-ле 11 ай иштинде 1200—1700 кг сүт салган. «Барлык» совхозун Бажыт-Хал сүт-баран фермазын саячылар Сая Саара, Херте Александр, район Советинин депутаттары Куулар Хажыт олар бир иштен 1700—1800 кг сүтү сатканнар.

Район Советинин депутаттары «Шенээр» совхозун хойчуу Орожай Доржун 100 койга оналгаштар 119 кургаларын менди доржугушкан. СЭНП ТН-ның Май Плонуңуң шиптирине дүштүр бо чымын 200 гектар черин хараганын алган, 1600 гектар черин эртен буталарын алдыр сөстөө.

Чоокта чаа нөдө ажал-агы колдап турган районда ам үлөттүр хойчуң өгөлдүн. «Тыва дүгүтүн» комбинаты 41 айлар иштинде үлөттүр продукцияны бүдүрүшүн планын 109 хуу, сортуг дүгүтү бүдүрүшүн планын 120 хуу күсүткөн.

СЭНП ТН-ның Май Плонуңуң шиптирине дүштүр чер ажалын културалыг бедилер ажалды райондук болгаш нөдө ажал-агының бүдүрүгө өргөлдөш хонмак удуртуп көлгөн. Шөлдерин даш, хараганы антаран, малгышты черлерин сүтү кургаш, эртен буталарын алгаш, чаа буталар камны үндүр, шөлдерге минералды болгаш органик чымышчилге төгөр даш өсөө-даа хемчегер даша оюм шиптирелеттин турар.

Райондук оюм шиптирине иштинде бүдүрүгө, тууду, садны, харагала, улуу өргөлдөшүн болгаш култура-чымыштын албан черлерин ажалын хонмак удуртуп көлгөн. Бо дугайында сессияларга болгаш райондук хурдаларында чугалазып турган-даа болза, ол дугайында шиптир күсүдөш хыяларын организаставаан, ажал-херенти дашырган ишчилерин ижерини илгенден хүлөп алган шиптирелерин хой көлөк күсүткөнөөсү, саязын кырында артыган.

Чуртталганы чоңуң хурдалары кыргаш, куушчулар ажал-биле доктамаз болбай турар. Район Советинин доктамаз коммиссары өткөч үлөң иштинде шиптир боттарынын иштиндеги-биле сессияга болгаш райондук камгыча-даа айтыр белектер тургушаан.

Район Советинин 59 депутаттарында 47 депутат конушчулар мурунуга өткөчтары кылган. М. Кобыла, Х. Кадар-оол, О. Сегеер даш өсөө-даа чамдык депутаттар сессияга бери камбес, чоңуң илелегин багы күсүдөш турарын депутаттар шымын шүтүшкөн. Чыл өткөндөр бээр райондук камгыча 107 конушчулар болгаш бажынарнын ижерин илген. Оон иштинде 32 бажынарнын харагылыгынаан.

Социалисттик хойчуу каржызы-биле үрөң, көң-херектер үндүрер, иштинде өлчү-торгонуң оорулар, камчылар, массалыг арагалар чоруткан.

Фермада солун чүүл

Барың-Хемчик районда «Шекпээр» совхозун Сүт-Бажа сүт-баран фермазын коллективте өөрчүтүп хүд болган. Ол хүд дөргө 200 бызаа кире чамгы ай хевирлп туткан бызаа кажазын бус-биле илгип, чымыр кылдыр ажылдап кылган, ажылга-га кирген болур.

Бус-биле чүгө бызаа кажазын чымын, олар эвес, тарым бызалар сугарыныга база чымыг сүтү амылап турар. Чем хөштүп дайындар тускай өрөң мыңа бар. Ук кажада кылмак сүт кылды черин тургускам, ам өвү шүт-ла амылап өгөлей берген. Ол чорук күжү арган бызаларын болгаш малдургаларын амырамыга кончу амыктыг чүт болур.

С. КОМБУУ-ООЛ.

Хайыраканның малчыннарында

Улут-Темде «Улут-Хая» совхозун Хайыракан сабыры мал ажалын талазы-биле совхозта колдуктоо болур. Совхозун шээр малдын хей нуруу сабырына Эжи, Демир-Сүт, Сенек девискээрлеринде чылды кайы-даа үеинде турар. Инчанган совхозта партия комитетинде өлчө чугула күчөгөини үндүрүш, сабырын мал ажалын талазы-биле өргөндөр ишчилерини муракчы ролон практиктик ажал-херө-биле көргүзүп турар.

Борта мындыг фактыны айтыр херек. Коммунист Чаш-оолдун удуртканы хойку бригада эртен ажалдык чымын иштинде илгип илгип турар талазы-биле совхозта төс хойку бригадаларын дөргөн болган. Бригада бир хойдан-на 3 кг дүктү камгыш алгашкан, шүтү 1600 амык хураганын, бир баштан-на 2,6 кг дүктү амык. Бригадада камажып турган 400 баш өр хураганын баш бүрүзүнү дигр деңизин күртөгө дулаар үезинде чедир 50 килограммду күдү эвеске чедирин хүлээнген. Олар ол-ла сабыры Доглак Балчы-оолга удурткан бригадын хойчуларын социалисттик чарыша, а бригадир боду эң Балчы-оолду кылгырган.

М. Чаш-оолдун бригадын чамдык кечигүнерин хойлары олдап өгөлей берген. Хойку Дарым-оолдун колданынган 40 хой олдаан. Төрүттүгөн чаш мал бүрүзү менди камгалап алдыган болгаш малдын хоннуң түлүктөп өлдөй бөринге шымыг белектерин, бөрү үлдү болгаш чаа төрөн хойлар, чаш хураганна амырамына чарыгдар баш мал удур курлап ал турар. Шак мындыг белектер ажалдарын чүгө бо малчын эвес, бригадын өскө кечигүнери база организастыг чорудуп, төрүт хойлар, хураганнар тургузар кажааларын чымылап алгашкан.

Партия өөредилгези

Бай-Тайга районда «Кара-Хал» колхозун төвү Дасын-Ансы суурда марксизм-ленинизмниң үндөсүнүн өөрөң шолга партия өөредилгезинин бо чымында база багы эвес амылап турар. Назы-хар болгаш амыл-мергелинин талазы-биле ижи-бүрү 40 киши шоланың бирги чымын чедишчилерин дөксөш, ам өөредилгени уламчылап турар.

Шолода нөдө ажал-агыйның тускай эртемчилери, башчылар, харагала, ясли-сад коллективтеринин ажалдыкчылары хаара тутунган. Кичээл шагын үслөң, аңаа үргүлчү белектерди изап турарларга: Хертен Серемаа, Иргит Докпаш, Хертен Сенмит, Александр Тангыт-оол, Насеян Белек, Солан Белек болгаш өскөсөр-даа хамаарыш. Бо чымыг пропаганда Валентина Бинова, Хертен Кашып-оол оларын эрттирп турар кичээлдерини шыныг бедик, дыңаңчыларга солун болуп турар. Пропаганда эртен кичээлдерге өөрөң материалдарын чаа кичээл эгелеринин мурунуга каттап, быжылгашканын кылдып турар. Кичээлдерин колхозун экономиказы-биле холбап эрттирерден аңгыда, делегей бөлүшүнуң үргүлчү тайылбырал берип турар.

Өөредилгенин сөлүгү темаларында Совет эрге-чагырганың 50 чыл болуруга хамаарышкан материал база кирип турар.

Н. ХЕРТЕН.

Совет эртемнин чаа чедишкени

1966 чылдың декабрь 24-те Москваның 21 шак 01 минута туралы, «Луна-13» деп автоматтыг совет станция Айның кырынга чымын-биле чымыр хонуккан. Ол дөргө 1966 чылда Айга берип хонуккан иң дугаргы совет станция-дыр, а баштагымы «Луна-9» деп совет станция турганы бажындар болгаш. Ол иң станцияларын аралында Айның үш кымыл совет спутниктери «Луна-10», «Луна-11» база «Луна-12» комплексин эртен дөргөш программа дугаар 100-тен 340 километр хире бедикте Айның кырын тартырган фото-турруктарын серияны дамчыткан.

Айның кымыл спутниктеринин чорутканы эртен шиптирелери оң дашыгы кырында гравитациялыг өлөңдөрүн иштин бүдүрүңүн оңдоп бажындарын, мында бар доржолорунда радиациялыг болгаш метеорологтур кургаларын тодоралдыгына эргөң чугула медээлерин алырына дуулаа, ижи-бүрү масштабтарга Айның кырын тартырының фото-турруктары дамчыткан. Ынчанга-да ол спутниктер Ай шымынын физикат болгаш өсөө-даа хой-той чугула бажындарын шүтүшчүлөргө арнап берип шимдөөн илген.

Ол сорулгарын шиптирелер болгаш, Айның кырынга приборлар болган эртен аппаратурадык бедилер эргөң чугула турган. Ай хоруувануң механиктик база физикат бүдүрүш шүтү шиптирелерин айтыры астрономиялыг болгаш астрофизиктеринин соруулары хой-той чылдарын дүргүзүп дайындап илген. Айның кыры коммунист херекселчилеринин шымын, метеоролог болгаш Хүдүн кээп турар ренгеси херекелеринин чымын чымын дүргүзүп турган. Айның кырыга чымын-биле чымыр хонуккан, ол дөргө 1966 чылда Айга берип хонуккан иң дугаргы совет станция-дыр, а баштагымы «Луна-9» деп совет станция турганы бажындар болгаш. Ол иң станцияларын аралында Айның үш кымыл совет спутниктери «Луна-10», «Луна-11» база «Луна-12» комплексин эртен дөргөш программа дугаар 100-тен 340 километр хире бедикте Айның кырын тартырган фото-турруктарын серияны дамчыткан.

аппаратура бар термо-башырыга системалыг рамазын тургускан. «Луна-13»-түн өзөңүн дашында 4 антенна, теленина херекселди, приборларын дашкар үндүр иңи механиканын эргөн кылган. Айның автоматтыг станциянын хөдөсөрүн ажалдыкчылар чедир антенналар болгаш дашкар үндүр механиканын шымын камгыча бажында чымыр болган, ол бажында чымырда оларын тускай шүтү-биле шоочалып каяп турган. Тур программалыг херекселдини командациялыг Бүтүр ААС (Айның автоматтыг станцияны) көдөш өгөлей бээр: илчел шүтү ажалдыкчылар, антена биле механиканын көстү илгер. Ол механиканын бирөөсүн ужулда хөрүчү тургузуу хемчөөр механиканын херекселди, а өсөө ужулда радиациялыг кымын хемчөөр херекселди этеп кылган. Дашкар үндүр механиканын ол иң хемчөөр херекселдини ук станциянын бөдүндүн 1,5 метр хире мрак хемчөөр Айның кырынга тургузар арнап берген.

«Луна-13»-түн телениназын — ол дөргө бөдүңү тургузуунуң таламы-биле анаа телениназын илгип фото-телеграфыны приборларына дөмсөш херекселди. Чымын, биче хемчөөрүн, авергия херекселдинин болгаш бүдүрүгү ажалдыкчылар талазы-биле оптик механиктик система ААС-тин приборларына тургузувар теледөргө конучу таарымчалыг дөрсөн демделгээр чугула.

Теленина херекселдинин камераынын 100 минута хире үдө дөңү хемчөөр дамчыдылганын кылмы шимдар аралы, 1,5 метрден өгөлдө, азын үдүг дөңгөң илгерүчү шимдары—1,5 метр хире мрак хемчөөр боия 1,5—2 миллиметр дөң чөгөңчү чүсөн тодоралды болгаш.

«Луна-13» станциянын герметикти өзөңүн иштинде хүлөң ап, дашкар радиоаппаратурадык, тур дөң ажалдар алектрон дөңгөңдөр, димиктиг батарея, автоматка приборлары, эртен-телеметрияны

тур арнап берип турары кылган. Айгырынын чымында камгашып медээ бөрин күштөдөрүнүн автоматтыг тускай херекселди теленина аппаратурамында тургускан. Станциянын берип конган черинге хамаарыштыр амык, теленина херекселдинин өзөңүн орту черге илгешчө 16 градус хире болган. Ол чорун өлөңчү бичини чүдүдөрүн бери аажок тодам-биле тырттырган, дамчыдылгы таарымчалыг бажында берген.

«Луна-13» деп станцияга чогуур таарымчалыг температураны хандырар телөдө, илелегил ажалдар термо-башырыга системалыг амылаан. Ук станция Айга конуптары билек, деңгит система доржаны көдөш өгөлдө. ААС-тин иштинде хейин бажышканын уламчылап камгыча савада куткан сүт чымыг солукчуа бөдүр бусталдыр кымын амык кирген. Ол сүт бусталдыр, приборлар хөдөсөрүнүн үезинде илгип үңгөн чымыг бусталдыр кымын соруу-ла өгөлдөр. Бусталдыр кымын дөргөп кылган чорук, станцияга температураны 19—30 градуска доктамаз болдуруун хандырдыган.

«Луна-13» деп станцияга келген телеметрияны информацияны бугаар амык, мында бүтү херекселдер информацияны ажалдап турар болган. 1966 чылдың декабрь 24-те Москваның 13 шак 17 минута туралы «Луна-13» деп автоматтыг станция болгаш ракета болгаш Чымыл кымыл спутниктерин аралында орбитая үндүрүш. Айга бар траекториялыг ужурамыга херектел дүргөсүнүн ракета болгаш станцияга санап канын бугулар олда үезинде бөрө каанган. Башка-

рып санаар төштүк медээни бугаар амык, декабрь 22-де станция шиптирелеринин кылдыны чоруттуган, оң түнелегин ужудушкуну чаа траекторияны Айга бары хонгарыны санаттыг шүтүмү таарып эртен чыгып болган. Айне чоңушкан, берип хонгарына чедир 2 шак артып турда, станцияны оюмунда доктамынын белектели өгөлдө. 20 шак 01 минута турда, торомтаар (донтаадир) шиптирелерин хөдөсөрүн болгаш 1966 чылдың декабрь 24-те Москваның 21 шак 01 минута туралы «Луна-13» деп станция Айда Шурраган оналгаш чымыга берип чымын-биле хонуккан.

Барып хонган 4 минута хире болганда, тур программалыг херекселди командамын-биле, ук станция доктамаз ажалдар байдалче илгип, илчел станция-биле радио-шыланың баштыгы саналык эгелдөн. Телеметрияны медээленин бугаар амык, станцияда бүтү системалар ой-тамыда амылап турар, а станциянын иштинде температура болгаш бажышканы чогуур хемчөөрде турар болган.

«Луна-13» деп станция Айга берип конган черинде 400 километр хире мрак хемчөөр, амык улу дески дөңгөң чымын-биле барып хонуктуган.

Станциянын берип конган черинде чогулда бар чүдүлдөр болза, акымын алгын 43 километр хире аажок улу отгар тамы, 24 километр астыг сапаралдыр-дыр. Станция хонупкан черин доктамаз 100 километр хире шөлө белин дөңгөң, Айның ол кезинге оша улу өскөңүлүк болгаш илгерилег. Эң не онза солун чүе чүе дөң, оң чок камында узуу дүр-

